مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد
دوره شانزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰
صفحه: ۱۳۰ - ۱۲۰

Journal of Medical Education and Development
Vol.16, No.2, Summer 2021
Pages: 120 - 130

طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه آموزشی تدریس اخلاق در آموزش به روش مباحثه در سناریوهای واقعی: یک فعالیت دانش‌پژوهی

لیلا ساداتی[۱]، مرتضی مطهری‌پور[۲]، حوروش فرجی‌دانا[۳]، رعنا آب‌جار[۴*]

چکیده

مقدمه: تعهد اساتید به رعایت اصول و ارزش‌های اخلاقی در نقش یک الگو، منجر به تقویت اخلاق‌مداری در دانشجویان و متعاقب آن توسعه اخلاق در جامعه می‌شود؛ بنابراین دانشگاه‌ها نیاز به ترویج و آموزش اثربخش اخلاق به اساتید خود دارند.

روش بررسی: مطالعه مداخله‌ای حاضر در قالب یک فعالیت دانش‌پژوهی و با تبعیت از الگوی برنامه درسی"کرن" طراحی، اجرا و ارزشیابی شد. در ابتدا، پس از مروری بر مطالعات و نیازسنجی، اهداف دوره، محتوای آموزشی و استراتژی تدریس تعیین شد. سپس ده جلسه آموزشی با شیوه تدریس مبتنی بر مباحثه بر روی سناریوهای واقعی برگزار گردید. تمامی مباحثه‌ها در کلاس‌ها ضبط و پیاده‌سازی شد. در پایان هر جلسه از شرکت‌کنندگان خواسته شد، سناریوهایی بر اساس تجارب شخصی خود، ارسال نمایند. جهت ارزشیابی، تعداد شرکت‌کنندگان و سناریوها ملاک ارزیابی قرار گرفت و مباحثه‌ها نیز با روش تحلیل محتوا، تحلیل و تفسیر شد.

نتایج: تحلیل داده‌ها مؤید حضور ۱۱۰ نفر عضو هیأت علمی و ارسال ۳۲ مورد سناریو بود. در بخش کیفی نیز ۱۹۴ کد اولیه، در چهار طبقه اصلی «تعهد در امر تدریس و یادگیری دانشجو»، «اخلاق به مثابه قانون»، «جو آموزشی اخلاق‌مدار» و «رول مدل‌بودن استاد» استخراج شد.

نتیجه‌گیری: با توجه به استقبال اعضای هیأت علمی و همچنین استخراج مفاهیم کلیدی، پیشنهاد می‌گردد تا از این شیوه تدریس در توانمندی اساتید در درک اصول اخلاق در آموزش، ایجاد حساسیت اخلاقی و تقویت تصمیم‌گیری‌های اخلاقی استفاده شود.

واژه‌های کلیدی: اخلاق در آموزش، مباحثه، سناریو، اعضای هیأت‌علمی، دانش‌پژوهی

۱- مربی، دانشکده پیراپزشکی، گروه اتاق عمل، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران.
۲- استادیار معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران.
۳- استادیار پزشکی قانونی، دانشکده پزشکی، گروه طب اورژانس، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران.
۴- مربی، دانشکده پیراپزشکی، گروه اتاق عمل، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران.
* (نویسنده مسئول)؛ تلفن: ۹۸۳۴۳۴۹۸۰۰ پست الکترونیکی: *ranaabjar@gmail.com*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۱ تاریخ بازبینی: ۱۴۰۰/۰۵/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۱

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

مقدمه

اخلاق در آموزش عالی به معنی مشخص‌کردن حدود و ثغور رفتارهای مناسب یا نامناسب و هدایت اعضای هیات‌علمی در اجرای مسئولیت‌های حرفه‌ای است (۱). اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها در حوزه‌های مختلف آموزشی، پژوهشی، مدیریتی و فرهنگی، تحت حاکمیت اخلاق حرفه‌ای به وظایف سازمانی خود عمل می‌کنند. بی‌شک‌پای‌بندی و تعهد آنها به اصول و ارزش‌های اخلاقی، نقش موثری در توسعه فرهنگ سازمانی، تربیت دانشجویان اخلاق مدار و توسعه اخلاق در جامعه خواهد داشت (۲). از این رو مراکز آموزش عالی از تأثیرگذارترین محیطها برای نهادینه‌کردن اصول و ارزش‌های اخلاقی در جامعه به‌شمار می‌روند (۳).

ازآنجاکه پایبندی به ارزش‌های اخلاقی در دانشگاه‌ها، نیازمند تربیت اساتیدی اخلاق‌مدار و توانمند در اتخاذ تصمیمات مناسب در مواجه با مسائل اخلاقی دارد، لذا به‌کارگیری روش‌های تدریس اثربخش در آموزش مباحث اخلاق به آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هرچند یافته‌های حاصل از مطالعات، موید کاستی‌های موجود در روش‌های تدریس بکار گرفته‌شده در کلاس‌های درسی است که بر فرایند یاددهی و یادگیری اخلاق تأثیر گذاشته است (۵-۳)

باتوجه به اینکه مدرسین دانشگاه، جزء فراگیران بزرگسال محسوب می‌شوند، می‌توان بر اساس اصول نظریه‌های یادگیری بزرگسالان، شیوه تدریس مناسبی انتخاب نمود. در این ارتباط، مالکولم نالز[۲] به‌عنوان پدر آندراگوژی معتقد است بهترین نتیجه در آموزش بزرگسالان زمانی به دست می‌آید که آنها کاملاً درگیرِ حل مسائلی بشوند که در زندگی واقعی با آن‌ها سروکار دارند (۶). بر این اساس روشهای یادگیری مبتنی بر موضوع، بازاندیشی، بحث گروهی، مباحثه در سناریوهای واقعی و استفاده از مباحث موضوعی مرتبط و طراحی آموزشی مبتنی بر مسئله بر اساس تجارب واقعی شرکت‌کنندگان از بهترین استراتژی‌های معرفی شده در تدریس و آموزش اخلاق محسوب می‌شوند (۷).

یکی از مهم‌ترین شیوه‌های تدریس در آموزش بزرگسالان، استفاده از شیوه تدریس مبتنی بر مورد[۳] و مباحثه در سناریو-های واقعی است. انریچ در مطالعه خود، الگوی تدریس مبتنی بر طراحی سناریوهای مرتبط با معضلات اخلاقی را معرفی می-کند که طی طرح سناریو فراگیران را تشویق به ارائه نقطه-نظراتشان می‌نماید تا گزینه‌های مختلف تصمیم‌گیری و پیامد-های هر یک از انتخاب‌ها برای فرد، سازمان و جامعه بررسی شوند. او به اشتراک‌گذاشتن تجارب و مواجهات هر یک از افراد را شیوه‌ای مؤثر در یادگیری اصول اخلاق می‌داند (۸). بوودن[۴] نیز معتقد است که تشویق فراگیران برای به مشارکت‌گذاشتن نقطه‌نظرات، تجارب و مواجهات اخلاقی، شیوه‌ای موثر در شناسایی معضلات اخلاقی و توسعه مهارت‌های رویایی با چالش‌های اخلاقی و تفکر انتقادی می‌باشد (۹). از آنجا که مواجهه و نحوه برخورد با چالش‌های اخلاقی رخداده بین مدرسین و دانشجویان در کلاس‌های درسی یکی از دغدغه‌های جدی در بسیاری از دانشگاه‌های علوم پزشکی است، مطالعه حاضر با هدف طراحی، اجرا و ارزشیابی تدریس اخلاق در آموزش به شیوه یادگیری مبتنی بر مباحثه در سناریوهای واقعی انجام شد.

روش کار

مطالعه حاضر یک مطالعه مداخله‌ای است که در قالب یک فعالیت دانش‌پژوهی باهدف طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه آموزشی اخلاق در آموزش به شیوه یادگیری مبتنی بر مباحثه در سناریوهای واقعی با تبعیت از الگوی طراحی برنامه درسی شش مرحله‌ای کرن (نیازسنجی عمومی، نیازسنجی اختصاصی،

[2] Malcolm Knowles

[3] Case-based. learning

[4] Bowden

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

تعیین اهداف، تعیین محتوا، تعیین استراتژی تدریس و ارزشیابی) در سال ۹۸ -۹۹ در دانشگاه علوم پزشکی البرز انجام شد (۱۰).

در مرحله طراحی، جهت شناسایی نیازهای یادگیری، ضمن بررسی متون، از طریق اعلام فراخوان و مکاتبه با دانشکده‌ها، نیازسنجی عمومی از مشکلات اساتید در مباحث مرتبط با اخلاق در آموزش به عمل آمد و متعاقب آن از معاونین دانشکده‌ها خواسته شد تا طی برگزاری نشست‌های تخصصی با نمایندگان دانشجویی و اساتید دانشکده‌ها، چالش-های اخلاقی که آنها در دوره آموزشی با آن مواجه بوده‌اند را استخراج نمایند. سپس در هفت پانل تخصصی با حضور اعضای کمیته اخلاق دانشگاه و معاونین دانشکده‌های مختلف دانشگاه، ضمن بررسی موارد مطرح شده توسط اعضای هیات‌علمی و دانشجویان، با تاکید بر موارد عمومی‌تر و جامع‌تر که مطرح-کننده اصول اساسی اخلاق در آموزش بودند، اهداف، محتواهای آموزشی و استراتژی تدریس با شیوه مباحثه مبتنی‌بر تجارب واقعی مدرسین تعیین شد. سپس جدول زمان‌بندی اجرای برنامه به شکل ماهانه به‌تمامی اعضای هیأت‌علمی اطلاع‌رسانی شد.

در مرحلهٔ اجرا، ده جلسه آموزشی تشکیل شد. جلسات آموزشی با معرفی یک مورد از تجارب واقعی اساتید در قالب یک سناریو شروع می‌شد. سپس سؤالاتی چالشی در جهت درگیر نمودن ذهن مخاطبین و تهییج آنها به مشارکت در بحث به‌مرور مطرح می‌شد و شرکت‌کنندگان با یکدیگر بحث نموده و گاه از تجارب خود و تصمیم‌گیری‌های اخلاقی انجام شده در موارد مشابه سخن می‌گفتند. اعضای تیم تحقیق ضمن ضبط تمامی مباحثه‌های انجام شده در روند اجرای کلاس، تلاش می‌کردند تا با سؤالات برانگیزاننده و هدایتگر، نقش تسهیل-کننده در روند مباحثه را داشته باشند. بر اساس زمان اعلام‌شده در پایان، بحث توسط مدرس جمع‌بندی‌شده و از شرکت-کنندگان خواسته می‌شد تا به شکل داوطلبانه، از تجارب شخصی خود در موضوعات مشابه با مورد مطرح شده، سناریو-هایی تدوین نموده و به کمیته تدریس اخلاق دانشگاه ارسال نمایند.

در مرحلهٔ ارزشیابی این برنامه آموزشی، از تحلیل داده-های کمی و کیفی استفاده شد. در بخش داده‌های کمی، تعداد شرکت‌کنندگان در جلسات آموزشی و تعداد سناریوهای ارسال-شده از طرف آنها ملاک ارزیابی قرار گرفت و در بخش کیفی مباحث ضبط و پیاده‌سازی‌شده در جلسات آموزشی با روش تحلیل محتوا، تحلیل و تفسیر شد. بدین ترتیب که پس از هر جلسه آموزشی، مباحث ضبط و پیاده‌سازی شده در کمیته تدریس چندین بار بازخوانی شد و کدهای اولیه استخراج گردید. به‌مرور این کار در جلسات بعدی ادامه پیدا کرد و در فرایند استخراج کدهای اولیه، کدهایی با مفاهیم مشترک در زیرطبقات فرعی مستقل قرار گرفتند. در تداوم تحلیل مرتبط با مباحث پیاده‌سازی‌شده در آخرین جلسه آموزشی، از تجمیع زیرطبقات فرعی، چهار طبقه اصلی که تم مشترک اخلاق در آموزش را شکل می‌دادند، استخراج گردید.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های کمی این مطالعه نشان داد که ۱۱۰ نفر از مجموع ۲۰۷ نفر عضو هیأت‌علمی دانشگاه (۷۷ نفر زن و ۳۳ نفر مرد)، در این دوره آموزشی (ده جلسه با ظرفیت ۱۲ نفر در هر جلسه) شرکت کردند که ۴۸ نفر آنها از اعضای هیأت علمی گروه بالینی و ۶۲ نفر از آنها از اعضای هیأت علمی گروه علوم پایه، بودند. همچنین در ارزیابی میزان مشارکت داوطلبانه اعضای هیأت علمی در ارسال تجارب فردی،۳۲ مورد تجربه واقعی از چالش‌های اخلاق در آموزش به گروه تدریس تحویل شد که یک نمونه از آنها به شکل سناریو تدوین شده و ارائه شده در جلسات آموزشی در جدول ۱ به نمایش در آمده است.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

جدول ۱: نمونه‌ای از سناریوی طراحی‌شده جهت مباحثه پیرامون سناریوهای واقعی در جلسات آموزشی

سناریو	سؤالات	اقدام مدرس	چالش‌ها
یکی از دانشجویان عضو استعدادهای درخشان، علاقه‌اش به فعالیت‌های تحقیقاتی و نوشتن مقاله است. علی‌رغم هوش و استعدادش، برای دروس تئوری وقت زیادی نمی‌گذارد و نمرات امتحانی وی خیلی خوب نیستند. با این عنوان که چون عضو استعدادهای درخشان می‌باشد و نباید نمره پایین‌تر از ۱۷ داشته باشد، در پایان ترم تقاضای ارفاق نمره را دارد. همین موضوع از طرف سایر اساتید همکار در فعالیت‌های پژوهشی وی مورد حمایت قرار می‌گیرد و از استاد مربوطه تقاضای ارفاق نمره را دارند که از نظر استاد این کار غیراخلاقی بوده و حق سایر دانشجویان پایمال می‌گردد.	اگر شما جای استاد بودید، چه می‌کردید؟ کدام یک از اصول اخلاقی در آموزش در خصوص کیس فوق رعایت نمی‌شود؟	استاد باتوجه به اینکه از صحت‌وسقم حرف‌های دانشجو مطلع نمی‌باشد، به‌اندازه کسری نمره ایشان، به همه دانشجویان ارفاق می‌نماید. با این ذهنیت که ممکن است به‌خاطر یک نمره کسری از درس ایشان، مسیر زندگی کاری و تحصیلی آینده دانشجو تغییر کند. یکبار همکاری با ایشان صورت گرفت و در ترم‌های آتی استاد دیگر به این مسئله و کسری نمره ایشان اهمیت نمی‌دهد. چرا که احساس می‌کند ایشان از موقعیت خود، سوءاستفاده می‌نماید و در صورت صحت ادعایش، باید در دیگر دروس نیز تلاش مکفی بنماید.	آیا کیس فوق یک چالش آیین‌نامهٔ است یا چالش اخلاقی؟ چرا؟ نقش مدیرگروه، معاون آموزشی و سایر مسئولین حوزه آموزش و پژوهش در بروز و حل این چالش چیست؟ نظر شما نسبت به اقدام انجام‌شدهٔ استاد مربوطه چیست؟

در بخش تحلیل داده‌های کیفی، ۱۹۴ کد اولیه از تحلیل مباحثه‌های ضبط و پیاده‌سازی‌شده در ۱۰ جلسه آموزشی استخراج شد که بر اساس مشترکات مفهومی در چندین زیر-طبقه و چهار طبقه اصلی تعهد در امر تدریس و یادگیری دانشجو، اخلاق به‌مثابه قانون، جو آموزشی اخلاق‌مدار و رول مدل بودن استاد قرار گرفت (جدول۲). در این بخش به توصیف طبقات اصلی استخراج شده و زیر طبقات آنها می‌پردازیم و با آوردن نمونه‌هایی از نقل‌قول‌های مستقیم بیان‌شده توسط مشارکت‌کنندگان در مباحث جلسات آموزشی، مسیر استخراج این مفاهیم را نشان می‌دهیم.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

جدول ۲: طبقات و زیرطبقات استخراجی از تحلیل مباحثات اساتید در جلسات آموزش در اخلاق

طبقه اصلی	زیرطبقات
تعهد در امر تدریس و یادگیری دانشجو	آشنا نمودن دانشجویان با منابع کمک‌درسی
	داشتن طرح درس و طرح دوره
	آشنایی به روش‌های گوناگون تدریس به‌روز و اثربخش
	آماده‌کردن مطالب قبل از جلسه تدریس
	استفاده از تکنولوژی‌های به‌روز در آموزش اثربخش
	اهمیت‌دهی به یادگیری دانشجو
	استفاده از روش‌های ارزشیابی تکوینی در کنار ارزشیابی تراکمی
	دادن بازخورد مؤثر و به‌موقع
اخلاق به‌مثابه قانون	آگاهی و تبعیت از آیین‌نامه‌ها، ضوابط و قوانین آموزشی
	انضباط در ورود و خروج و مدیریت ساعات کلاس
	داشتن چارچوب معین و نمره دهی بر اساس صلاحیت و شایستگی
جو آموزشی اخلاق‌مدار	برقراری یک محیط تعاملی
	احترام به حقوق دانشجویان
	اعتماد متقابل بین استاد و دانشجو
	توجه به مشکلات دانشجویان و مشاوره غیردرسی
	تشویق دانشجویان در ارائه ایده‌های نو
	اخذ مشاوره از همکاران و مدیران مجموعه در تصمیم‌گیری‌های سخت
	پرهیز از غیبت و رفتارهای ناشایست
رول مدل بودن استاد	منظم و آراسته بودن
	عملگرا بودن
	دانش تخصصی بالا
	ارتباط مناسب با سایر اعضا هیأت علمی
	عدم تبعیض بین دانشجویان

۱) تعهد در امر تدریس و یادگیری دانشجو

این طبقه مشتمل بر زیرطبقات « آشنا نمودن دانشجویان با منابع کمک‌درسی »، « داشتن طرح درس و طرح دوره »، «

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

آشنایی به روش‌های گوناگون تدریس به‌روز و اثربخش »، « آماده‌کردن مطالب قبل از جلسه تدریس »، « استفاده از تکنولوژی‌های به‌روز در آموزش اثربخش »، « اهمیت‌دهی به یادگیری دانشجو »، « استفاده از روش‌های ارزشیابی تکوینی در کنار ارزشیابی تراکمی » و « دادن بازخورد مؤثر و به‌موقع » بود.

از جمله موارد مطرح شده در جلسات آموزشی، الزام به داشتن احساس مسئولیت، متعهدبودن و توانمندی اساتید در امر تدریس و یادگیری دانشجو جهت رعایت اخلاق در آموزش بود. برخی از این نقل‌قول‌ها عبارت‌اند از:

"دانشجو باید از اول بدونه که قرار در این دوره درسی و در هر جلسه چه مواردی رو یاد بگیره و از چه منابعی مطالعه داشته باشه، چه انتظاراتی ازش دارند و باید در پایان چه مواردی رو بلد باشه و در نهایت بداند که نحوه ارزشیابی چگونه است بنابراین لازم است طرح درس و طرح دوره به طور کامل از ابتدا در اختیار دانشجو قرار داده شود".

"یک استاد باید با روش‌های مختلف تدریس آشنا باشه و بتواند از بهترین و به‌روزترین روش ممکن برای یادگیری مؤثر دانشجو در درس خود استفاده کند."

۲) اخلاق به‌مثابه قانون

زیرطبقات این طبقه اصلی را « آگاهی و تبعیت از آیین-نامه‌ها، ضوابط و قوانین آموزشی »، « انضباط در ورود و خروج و مدیریت ساعات کلاس » و « داشتن چارچوب معین و نمره-دهی بر اساس صلاحیت و شایستگی » تشکیل دادند.

" جهت ایجاد جو آموزشی اخلاق‌مدار اولین گام آشنایی اعضای هیأت علمی با ضوابط و قوانین آموزشی و رعایت آن است. برخی از اساتید باسابقه به دلیل عدم نظارت کافی، ساعات کلاسی و تعداد جلسات را بسیار کمتر از حد مجاز برگزار می‌کنند".

یکی دیگر از مشکلات مطرح‌شده از سوی اساتید برقراری کامل عدالت آموزشی در نمره‌دهی به دانشجویان بود. یکی از اساتید در این باره می‌گوید: "در اکثر دانشگاه‌ها فقط به نمرات دریافتی دانشجویان در امتحانات پایانی توجه می‌شود و ملاک، نمرات دریافت‌شده از امتحانات کتبی می‌باشد درحالی‌که باید به تمام فعالیت‌ها و توانمندی‌های کسب شده در طول دوره توجه کرد و نمراتی برای آنها در نظر گرفت."

۳) جو آموزشی اخلاق‌مدار

این طبقه اصلی شامل زیرطبقات « برقراری یک محیط تعاملی »، « احترام به حقوق دانشجویان »، «اعتماد متقابل بین استاد و دانشجو »، « توجه به مشکلات دانشجویان و مشاوره غیردرسی »، « تشویق دانشجویان در ارائه ایده‌های نو »، «اخذ مشاوره از همکاران و مدیران مجموعه در تصمیم‌گیری‌های سخت » و « پرهیز از غیبت و رفتارهای ناشایست » می‌باشد.

" اکثر اوقات در کلاس‌های تئوری به دلیل کمبود وقت و حجم زیاد مطالب تنها از روش سخنرانی استفاده می‌کنم درحالی‌که در کارآموزی‌ها وقتی ساعاتی را به کنفرانس اختصاص می‌دهم چون از مشارکت دانشجویان در ارائه مطلب درسی استفاده می‌کنم و مباحث را خودم تکمیل می‌کنم، یادگیری مؤثرتر و ماندگارتر است".

" پایش مداوم نمرات و معدل دانشجویان و روند پیشرفت آنها الزامی می‌باشد، گاهی به دلیل مشکلات خانوادگی ایجاد شده برای دانشجویان نمراتشان تحت تأثیر قرار می‌گیرد که به نظرم اساتید باید نسبت به این موضوع نیز آگاه باشند و در صورت لزوم دانشجو به مشاور ارجاع داده شود".

"در کارآموزی‌ها همیشه سعی می‌کنم یک جو دوستانه و اعتماد بین خودم و دانشجویان ایجاد کنم به همین دلیل اگر دانشجویانم در محیط کار مرتکب اشتباهی شوند با من و سایر پرسنل باتجربه‌تر مطرح می‌کنند و سعی در برطرف‌کردن و عبرت گرفتن از خطا دارند، حتی در پایان هر جلسه تمام مشکلات مطرح می‌شود و با تعامل و مشورت سعی در ارائه بهترین راه‌حل داریم درحالی‌که بسیاری از دانشجویان به دلیل ترسی که از اساتید خود

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]
[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

دارند از مطرح‌کردن مشکلات و اشتباهات خود هراس دارند و این موضوع برای بیماران خطرناک است".

۴) رول مدل بودن

زیرطبقات این طبقه را « منظم و آراسته بودن »، «عملگرا بودن »، « دانش تخصصی بالا »، « ارتباط مناسب با سایر اعضای هیأت علمی » و « عدم تبعیض بین دانشجویان » تشکیل دادند.

" برای تربیت دانشجویان متعهد و مسئول و منظم در ابتدا نیاز است که اساتید خود دارای این ویژگی‌ها باشند تا در عمل بتوانند الگوی مناسبی برای دانشجویان باشند".

بحث

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل داده‌های کمی در این مطالعه، تقریباً نیمی از اعضای هیأت‌علمی دانشگاه در این برنامه آموزشی، شرکت داشتند و بیش از ۳۰ تجربه واقعی مرتبط با چالش‌های اخلاق در آموزش توسط اعضای هیأت علمی به شکل داوطلبانه در اختیار کمیته اخلاق دانشگاه قرار گرفت که موید استقبال و مشارکت فعال اعضای هیأت‌علمی از برگزاری این دوره آموزشی بود. هم‌راستا با نتایج مطالعه بوودن و همکاران (۲۰۰۸)، اوسی[5] و همکاران (۲۰۱۷) نیز معتقدند که تشویق فراگیران برای به مشارکت‌گذاشتن نقطه‌نظرات، تجارب و مواجهات اخلاقی، شیوه‌ای مؤثر در شناسایی معضلات اخلاقی و توسعه مهارت‌های رویایی با چالش‌های اخلاقی و تفکر انتقادی می‌باشد (۹,۱۱). انریچ[6] (۲۰۱۱) نیز الگوی تدریس مبتنی بر طراحی سناریوی مرتبط با معضلات اخلاقی را شیوه‌ای موثر در تدریس مباحث اخلاق معرفی می کند و معتقد است به اشتراک گذاشتن تجارب و مواجهات هر یک از افراد، شیوه‌ای موثر در یادگیری اصول اخلاق است (۸). افشار و همکاران (۲۰۱۲) روش بازخوانی روایت‌های اخلاقی[7] را به عنوان روشی موثر در تدریس مباحث اخلاق معرفی نمودند که در آن با استفاده از داستان یا وقایع نقل شده و اجزای تشکیل-دهنده آن، از جمله شخصیت‌هایی که در آن به ایفای نقش می‌پردازند، فرآیند یاددهی- یادگیری انجام می‌شود. محققین بیان نمودند که در آموزش اخلاق، به پرورش احساس اخلاقی فرد در کنار استدلال عقلانی او باید توجه نمود تا فرد به نوعی خودآگاهی دست یافته و با قراردادن خود در جایگاه دیگران در معرض تجربیاتی قرار گیرد که در حالت عادل آن تجربیات در حیطه آگاهی او نبوده‌اند (۱۲).

در بخش کیفی و تحلیل مباحث ضبط‌شده در جلسات آموزشی، یکی از طبقات استخراجی تعهد در امر تدریس و یادگیری دانشجو بود که همسو با نتایج عارفی و همکاران (۱۳۹۳) است که نشان دادند اساتید متعهد به اصول اخلاق در آموزش، از روش‌ها و راهکارهای آموزشی آگاه بوده و ارزشیابی مناسب و عادلانه‌تری انجام می‌دهند (۱۳). « دادن بازخورد موثر و به‌موقع » نیز از زیرطبقات مهم این طبقه بود که به اهمیت بازخورد منصفانه و موثر در افزایش یادگیری دانشجو اشاره داشت در همین راستا در مطالعه فان[8] و همکاران (۲۰۱۷) نیز نظریات دوگانه ای از اساتید گزارش شد. گروهی معتقد بودند که اساتید مسئولیت اشاره به نقاط ضعف و قوت دانشجویان را دارند و بازخورد باید «عینی و منصفانه» باشد و تحت تاثیر «احساسات شخصی» قرار نگیرد و برخی دیگر از اساتید این موضوع را اخلاقی دانستند و بیان کردند که نظرات مثبت به دانشجویان آسیب نمی‌رساند در عوض به افزایش اعتماد به نفس دانشجویان کمک می‌کند (۱۴).

دومین طبقه اصلی استخراجی در بخش تحلیل داده‌های کیفی، طبقه اخلاق به‌مثابه قانون بود. در همین راستا نتایج مطالعه یزدانی و همکاران (۱۳۹۶) تاکید می‌کند که از ویژگی-های اخلاق حرفه‌ای در آموزش دانشگاهی؛ تعهد و پایبندی به قوانین و استانداردهای سازمان، تبعیت از آنها و حرکت در جهت سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های سازمان می‌باشد (۱۵) در

[5] Avci
[6] Ehrich, L
[7] Narrative ethics
[8] Fan

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

پژوهش گورزین[9] (۲۰۱۷) و همکاران نیز « تعلق به اجتماع علمی » و « پایبندی به ارزش‌ها و هنجارهای نظام آموزش عالی » از ابعاد اخلاق حرفه‌ای در بین اعضای هیأت علمی معرفی شد (۱۶). بر اساس نتایج مطالعه کیخاه و همکاران در سال ۲۰۲۰ چهار طبقه « اخلاق در عملکرد علمی، اخلاق در تعاملات، شخصیت اخلاقی و منش اخلاقی » در ارتباط با اخلاق حرفه‌ای در آموزش عالی به دست آمد که در طبقه اصلی اخلاق در عملکرد علمی به زیرطبقات « اخلاق در کارکردهای آکادمیک » با برخی مفاهیم وقت‌شناسی و حضور به موقع و اهمیت‌دادن به انجام حضور و غیاب، و در زیرطبقه اخلاق در ارزشیابی به برخی مفاهیم ارزشیابی درست و دوری از تبعیض و در نهایت در زیر طبقه « قانون‌مداری » به برخی از مفاهیم؛ تلاش در راستای تحقق اهداف دانشگاه، آگاهی کافی از قوانین آموزشی، آشنایی با قوانین آموزشی دانشکده و پایبند بودن به قوانین و مقررات آموزشی اشاره شد که با زیرطبقات استخراجی در طبقه اصلی « اخلاق به مثابه قانون » هم‌خوانی دارد (۱۷).

سومین طبقه استخراجی از تحلیل داده‌های کیفی این مطالعه، جو آموزشی اخلاق-مدار بود که همسو با پژوهش کیفی بادله و همکاران (۱۳۹۶) است و در آن نتایج مصاحبه با دانشجویان و معلمان نشان داد؛ اخلاق در آموزش عالی تعیین-کننده مسئولیت‌های حرفه‌ای استاد و دانشجو در محیط آموزشی و یکی از ابعاد تأثیرگذار در ثبات هنجارهای اخلاقی در رفتار و منش آنها است (۱۸). نتایج مطالعه مصلی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۹) نیز نشان داد؛ در میان ابعاد اخلاق حرفه‌ای مدرس نسبت به دانشجو، بیشترین میانگین مربوط به روابط انسانی و علاقه و محبت واقعی نسبت به دانشجویان است (۱۹). که با زیرطبقات استخراجی در این پژوهش از جمله « احترام به حقوق دانشجویان » و « اعتماد متقابل بین استاد و دانشجو » هم‌خوانی دارد.

آخرین طبقه استخراجی در تحلیل داده‌های کیفی، رول مدل‌بودن استاد است که با نتایج مطالعه کیفی چراغی و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان بررسی و ویژگی‌های یک استاد نمونه و تاکید بر ویژگی‌های استاد در نقش رول مدل، همسو است (۲۰). سوانت[10] و همکاران (۲۰۱۷) عقیده دارند اساتید باید اخلاق را هم در محیط آکادمیک و هم در دنیای حرفه‌ای و زندگی تمرین کنند تا به عنوان یک رول مدل و منتور برای فراگیران‌شان باشند (۲۱). تشویق دانشجویان در ارائه ایده‌های نو و ایجاد یک محیط تعاملی، از دیگر زیرطبقات استخراجی بود در همین راستا نتایج مطالعه اسماعیلی و همکاران (۱۳۹۶) نشان میدهد؛ سازماندهی مطالب به صورت مناسب برای طرح پرسش‌های خلاق و درگیرکردن دانشجویان در مسائل، به عنوان یکی از عوامل مهم در انتخاب استاد خوب توسط دانشجویان بیان می‌شود (۲۲).

نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه، تعهد در امر تدریس و یادگیری دانشجو، اخلاق به‌مثابه قانون، جو آموزشی اخلاق‌مدار و رول مدل‌بودن استاد، چهار مفهوم اصلی از الزامات و اصول اخلاق در آموزش است که پیشنهاد می‌شود باتوجه‌به استقبال اساتید دانشگاه از برگزاری این دوره آموزشی، مدیران مراکز توسعه و توانمندسازی دانشگاه‌ها، این مفاهیم و موارد مشابه را با جلب مشارکت اساتید و اعضای هیأت‌علمی دانشگاه‌ها در قالب سناریوهایی مبتنی بر تجارب واقعی تدوین نموده و در گروه‌های کوچک به بحث بگذارند. بی شک درگیرکردن اساتید با تجربیات روزمره، مشارکت آنها در یادگیری فعال را به دنبال خواهد داشت.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله نویسندگان از معاونت محترم آموزشی، مدیریت محترم اداره توسعه آموزش پزشکی، اعضای کمیته اخلاق و تمامی اساتید دانشگاه علوم پزشکی البرز که با حمایت و

[9] Gorzin

[10] Sawant

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

مشارکت خود در برگزاری این دوره آموزشی، امکان انجام مطالعه را مهیا نمودند، تقدیر و تشکر می‌نمایند.

References

1.Eweje G, Brunton M. ***Ethical perceptions of business students in a New Zealand university: Do gender, age and work experience matter?*** Business Ethics 2010; 19(1): 95–111.

2.Salajegheh A, Safari S. ***Relationship between Professional Ethics and Function of Professors.*** International Journal of Ethics and Society 2016; 10(3): 103–10.

3.Bebeau MJ, Rest J, Narvaez D. ***Beyond the Promise: A Perspective on Research in Moral Education.*** Educational Research 1999; 28(4): 18–26.

4.Imanipour M. ***Ethical principles in education.*** Journal of Medical Ethics and History of Medicine. 2012; 5(6): 27–41.

5.Fridrichova P. ***Strategy and Methodology of Ethical Education in Slovak Republic.*** Procedia Social and Behavioral Sciences 2013; 106: 2444–9.

6.Merriam SB. ***Andragogy and Self-Directed Learning: Pillars of Adult Learning Theory.*** New Directions for Adult and Continuing Education 2001; 2001(89):3.

7.Schuitema J, Dam G Ten, Veugelers W. ***Teaching strategies for moral education: A review.*** Journal of Curriculum Studies 2008; 40(1): 69–89.

8.Ehrich LC, Kimber M, Millwater J, et al. ***Ethical dilemmas: A model to understand teacher practice.*** Teachers and Teaching: Theory Practice Journal 2011; 17(2): 173–85.

9.Bowden P, Smythe V. ***Theories on teaching & training in ethics.*** Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies 2008; 13(2): 19–26.

10.Thomas PA, Kern DE, Hughes MT, et al. ***Curriculum development for medical education: A six-step approach.*** 3rd ed. Springer Publishing Company 2015: 1–300.

11.Avci E. ***Learning from experiences to determine quality in ethics education.*** International Journal of Ethics Education 2017; 2(1): 3–16.

12.Afshar L, Bagheri A. ***A review of narrative ethics: an approach to medical ethics education.*** Journal of Medical Ethics and History of Medicine 2012; 5(5): 9–16.

13.Arefi M, Sharifi A. ***The Effects of Ethical Codes in Teaching of University Teachers.*** Journal of Higher Education Curriculum Studies 2015; 5(10): 33-43. [persian]

14.Fan X, Johnson R, Liu X. ***Chinese University Professors' Perceptions about Ethical Issues in Classroom Assessment Practices.*** New Waves: Educational Research & Development 2017; 20(2): 1–19.

15.Yazdani S, Imanipour M. ***Professional ethics in higher education: dimensions and constructs.*** Teb va Tazkiyeh [Internet] 2018; 26(4): 272-284. [persian]

16.Gorzin A, Yazdi MT, Azari KN. ***Model of Professional Ethics in Higher Education Institutions in Mazandaran.*** Educational Develoment Jundishapur 2017; 8: 74–80.

17.Keykha A, Imanipour M. ***Meta-Synthesis of Professional Ethics Elements in Higher Education.*** Journal of Medical Education and Deve;poment 2020; 15(1): 53–70.

18.Badeleh AR, Saki R. ***The Viewpoints of Student-teachers of Farhangian University on Educational Ethics in the Academic Environments.*** Bioethics Journal 2018; 8(27): 7-18 [persian].

19.Mosalanejad L, Tafvisi M, Moradian M. ***The explanation of ethics in teaching indicators in medical sciences: a mixed study.*** Journal of Education and Ethics in Nursing 2021; 9(3): 86-94. [persian]

20.Cheraghi M, Ghisvandian S, Esmaeili M. ***characteristics of an elite instructor: a qualitative study.*** Journal of Urmia Nursing and Midwifery Faculty 2014; 12(2): 86-93. [persian]

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

21.Sawant S, Rizvi S. E***thics for Medical Educators.*** Anatomy & Physiology: Current Research Open Access 2017; 7(2): 1–3.

22.Esmaeili MR, Hozni SA, Mosazadeh B, et al. ***Good Teacher's Characteristics and its Influence on Dental Students Academic Motivation In Guilan University of Medical Sciences.*** Reserach in Medical Education 2017; 9(3): 18–10.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]

Designing, implementing and evaluation of educational program of ethics in education by scenario-based discussion: A Scholarship study

Sadati L (Ph.D Candidate)[1], Motaharipour M (Ph.D)[2], Farajidana H (MD)[3], Abjar R (MSc)[4*]

[1] Instructor, School of Paramedical, Department of Operating Room, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran.
[2] Assistant Professor of Islamic Education, School of Medicine, Department of Islamic Studies, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran.
[3] Assistant Professor of Forensic Medicine, School of Medicine, Department of Emergency Medicine, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran.
[4] Instructor, School of Paramedical, Department of Operating Room, Alborz University of Medical Science, Karaj, Iran.

Received: 02 July 2021 ***Revised:*** 27 July 2021 ***Accepted:*** 23 Aug 2021

Abstract

Introduction: The commitment of faculty members to observe ethical principles and values in the role of a model leads to the strengthening of ethics in students and consequently the development of ethics in society. Therefore, universities need to promote and effectively teach ethics to their professors.

Methods: The present intervention study was designed, implemented and evaluated in the form of a scholarly activity following the Kern curriculum model. Initially, after reviewing the studies and needs assessment, the course objectives, educational content and teaching strategy were determined. Then, ten training sessions were held with a discussion-based teaching method based on real scenarios. All discussions in the classrooms were recorded and implemented. At the end of each session, participants were asked to submit scenarios based on their personal experiences. For evaluation, the number of participants and scenarios were evaluated and the discussions were analyzed and interpreted by content analysis.

Result: Data analysis confirmed the presence of 110 faculty members and the submission of 32 scenarios. In the qualitative section, 194 initial codes were extracted in four main categories: "commitment to teaching and student learning ", "ethics as law", "ethics-oriented educational atmosphere" and "teacher role model".

Conclusion: Considering the welcome of the faculty members and the extraction of key concepts, It is suggested to use this teaching method in the ability of professors to understand the principles of ethics in education, create moral sensitivity and strengthen moral decisions.

Keywords: Ethics in education, Discussion, Scenario, Faculty members, Scholarship

This paper should be cited as:

Sadati L, Motaharipour M, Farajidana H, Abjar R**.** ***The effectiveness of teaching education ethics via group discussion and Real-Scenarios on faculty member's participation: A scholarship study*****.** J Med Edu Dev; 16 (2): 120-130.

**** Corresponding Author: Tel: +98 026-34349800, Email: ranaabjar@gmail.com***

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-11-20]

[DOI: 10.18502/jmed.v16i2.7145]